

LATIJN LES 5

5.1 Aanwijzende voornaamwoorden (1)

hic servus vinum emit = *deze* slaaf koopt wijn

deze (*hic*) is een **aanwijzend voornaamwoord**.

voorbeelden: *hoc* servum punit = hij straft *deze* slaaf
dominum huius ancillae video = ik zie de heer *van deze* slavin
hoc donum emo = ik koop *dit* geschenk
haec dona emimus = wij kopen *deze* geschenken
 dona *horum* servorum = de geschenken *van deze* slaven

Het aanwijzend voornaamwoord kan ook *alleen* staan:

hic = bijv.: deze man
hoc est bonum = dit is goed
hanc amo = bijv. : ik houd van deze vrouw

U ziet: de aanwijzende voornaamwoorden worden evenals de zelfstandige voornaamwoorden en de bijvoeglijke naamwoorden verbogen. Alle 30 vormen vindt in de onderstaande tabel.

	mnl. ev.	mnl. mv.	vrl. ev.	vrl. mv.	onz. ev.	onz. mv.
nom	<i>hic</i>	<i>hi</i>	<i>haec</i>	<i>hae</i>	<i>hoc</i>	<i>haec</i>
gen	<i>huius</i>	<i>horum</i>	<i>huius</i>	<i>harum</i>	<i>huius</i>	<i>horum</i>
dat	<i>huic</i>	<i>his</i>	<i>huic</i>	<i>his</i>	<i>huic</i>	<i>his</i>
acc	<i>hunc</i>	<i>hos</i>	<i>hanc</i>	<i>has</i>	<i>hoc</i>	<i>haec</i>
abl	<i>hoc</i>	<i>his</i>	<i>hac</i>	<i>his</i>	<i>hoc</i>	<i>his</i>

Oefenopdracht 1

Vul een van de 30 bovenstaande vormen in.

Voorbeeld: ... puella antwoord: *haec*
 ... ancillarum antwoord: *harum*
 ... *dominos* antwoord: *hos*

1. ... verbum	5. ... <i>consulis</i>
2. ... matrem	6. ... agricola
3. ... <i>nomine</i>	7. ... duces (acc.)
4. ... servo (dat.)	8. ... servo (abl.)

Opdracht 1

Vertaal de volgende zinnen:

Leer de volgende woorden: liber = boek; regnum = koninkrijk, accipere = nemen, comedere = (op)eten; corpus = lichaam; testis, mv testes = getuige; signum = teken; foedus, mv foedera = verbond; civis, mv cives = burger; vendere = verkopen; maxime = zeer

LATIJN LES 5

1. Horatius fuit **po**eta clarus.
2. Hic liber est meus.
3. Heri has puellas vidi.
4. Respondit Iesus regnum meum non est de mundo hoc.
5. Acc**ip**ite et com**ed**ite hoc est corpus meum.
6. Nos sumus testes horum verborum.
7. Petrus et Iacobus disc**ip**uli fuerunt.
8. Dixitque Deus hoc (est) signum **fo**ederis. (dixitque = et dixit)
9. Meus pater huic civi duos servos vendit.
10. Hunc Rom**an**i **max**ime timent.

5.2 Aanwijzende voornaamwoorden (2)

ille servus vinum emit = *die* slaaf koopt wijn

Ook *ille* is een aanwijzend voornaamwoord.

Voorbeelden:

ille liber = dat boek

illa **f**emina = die vrouw

illud templum = die tempel

Zelfstandig gebruikt kan het ook bijvoorbeeld "hij" betekenen:

non erat *ille* lux = *hij* was het licht niet

ut omnes **cre**derent (zouden ...) per *illum*. = opdat allen geloven zouden door *hem*

ille wordt soms in *prijzende* zin gebruikt:

ille **C**icero = die voortreffelijke **C**icero

ille Cato = de beroemde Cato

	mnl. ev.	mnl. mv.	vrl. ev.	vrl. mv.	onz. ev.	onz. mv.
nom	ille	illi	illa	illae	illud	illa
gen	illius	ill o rum	illius	ill a rum	illius	ill o rum
dat	illi	illis	illi	illis	illi	illis
acc	illum	illos	illam	illas	illud	illa
abl	illo	illis	illa	illis	illo	illis

hic betekent: deze, dit (hier bij mij)

ille betekent: die, dat (daar bij hem)

Het Latijn kent ook nog *iste* – *ista* – *istud*. Betekenis: die, dat (daar ver weg)

Iste, *ista* en *istud* worden verbogen als *ille*, *illa* en *illud*.

iste wordt soms in *afkeurende* zin gebruikt:

iste Catil**i**na = die verfoeilijke Catal**i**na

iste homo = die akelige vent

Oefenopdracht 2

Vul een van de 30 bovenstaande vormen van *ille* in.

LATIJN LES 5

Voorbeeld: ... puellam antwoord: illam
 ... servorum antwoord: illorum

1. ... templa	5. ... f eminam
2. ... c onsuli	6. ... m atribus (abl.)
3. ... discipulos	7. ... nominibus (dat.)
4. ... pastor	8. ... militem

5.3 Bepalende voornaamwoorden (1)

Het Latijn kent echter ook nog *bepalende voornaamwoorden*. Een van deze voornaamwoorden is *ipse*. Als het *alleen* staat (zelfstandig) betekent het: hij, zij, het(zelf). *Bijvoeglijk* gebruikt betekent het: zelf.

voorbeelden:

Zelfstandig gebruikt: omnia (alle dingen) per *ipsum* (Hem) facta (gemaakt) sunt. alles is door *Hem* gemaakt (statenvertaling: door hetzelfde)

Bijvoeglijk gebruikt: *ipsius* regis filia captis (gevangen genomen) est. *ipsius* hoort bij regis (beide gen. ev. mnl.) de dochter van de koning *zelf* is gevangen genomen.

	mnl. ev.	mnl. mv.	vrl. ev.	vrl. mv.	onz. ev.	onz. mv.
nom	ipse	ipsi	ipsa	ipsae	ipsum	ipsa
gen	ipsius	ipsorum	ipsius	ipsarum	ipsius	ipsorum
dat	ipsi	ipsis	ipsi	ipsis	ipsi	ipsis
acc	ipsum	ipsos	ipsam	ipsas	ipsum	ipsa
abl	ipso	ipsis	ipsa	ipsis	ipso	ipsis

Leer de volgende woorden:

nihil = niets; **t**enebrae (mv. !!) = duisternis; comprehendere = begrijpen, prf.-stam comprehend; testimonium = getuigenis; perhibere = geven; verus = waar, waarachtig; illuminare = verlichten; verlichten; cognoscere = kennen, prf.-stam cognov;

Leesopdracht Johannes 1: 1-10

Lees het volgende bijbelgedeelte. Vergelijk uw vertaling zin voor zin met de Bijbel.

- in principio erat Verbum et Verbum erat apud Deum et Deus erat Verbum.
- hoc erat in principio apud Deum.
- o**mnia per ipsum facta sunt et sine ipso factum (gemaakt) est nihil quod factum (gemaakt) est.
- in ipso vita erat et vita erat lux **h**ominum.
- et lux in **t**enebris lucet et **t**enebrae eam (het) non comprehenderunt.
- luit homo missus (gezonden) a Deo cui (van wie) nomen erat Iohannes.
- hic venit in testimonium ut (opdat) testimonium perhiberet (hij zou getuigen) de **l**umine ut omnes **c**rederent (zouden geloven) per illum (Hem).
- non erat ille lux sed ut testimonium perhiberet de **l**umine.

LATIJN LES 5

9. erat lux vera quae (dat) inluminat omnem hominem venientem (komende) in mundum.
10. in mundo erat et mundus per ipsum factus est et mundus eum (Hem) non cognovit.

Lees na een week dit bijbelgedeelte nog eens !

5.4 Het participium praesens (1)

Het *participium praesens* is het tegenwoordig (of onvoltooid) deelwoord. Dus: gaande, lopende, spelende enz.

In het Latijn eindigt het *part. nom. mnl./vrl. ev.* op **-ns**. Het *part. acc. mnl./vrl. ev.* eindigt op **-ntem**.

Het *part. nom. mnl./vrl. mv* en *acc. mnl./vrl. mv.* eindigt op **-ntes**.

Dus: **vocans** = roepende (mnl./vrl. nom.ev.); **terrens** = bang makende (mnl./vrl.nom.ev.) **mittens** = zendende (mnl.vrl.nom.ev.); **audiens** = horende (mnl./vrl.nom.ev.)

In plaats van **participium praesens activum** schrijven we meestal **p.p.a.**

Voorbeelden:

- discipuli responderunt, **dicentes** ... = de discipelen antwoordden, zeggende...
- **dominus servum vocans** in horto circumspectat. = de meester kijkt de slaaf roepend in de tuin rond. Dat is geen mooie zin. Beter: de meester kijkt, terwijl hij de slaaf roept, in de tuin rond. (circumspectare = rondkijken)
- Ceasar in dorso (rug) equi **sedens** epistulam scripsit. Terwijl Ceasar op de rug van het paard zat, schreef hij een brief.
- quae (dat) **illuminat** omnem **hominem venientem** (komende) in mundum. dat verlicht ieder mens komende in de wereld. N.B. *komende* hoort bij *ieder mens* ; omdat *een ieder mens* acc. mnl. ev. is, geldt dat ook voor *komende*.
- **flens** ante portam stabat = huilend stond hij voor de poort. (flere = huilen)

Oefenopdracht 3

Geef de juiste vorm van het ppa.

voorbeeld: vocare – acc. mnl./vrl. ev. - ..?.. antwoord: vocantes

1. sedere - nom. mnl./vrl. mv. - ...
2. scribere - acc. mnl./vrl. ev. - ...
3. laudare - nom. mnl./vrl. ev. - ...
4. venire - nom. mnl./vrl. ev. - ...
5. flere - acc mnl./vrl. ev. - ...

LATIJN LES 5

In de volgende tabel vindt u *alle* naamvallen van het ppa

naamval	mnl. / vrl. ev.	onz. ev.	mnl. / vrl. mv.	onz. mv.
nom.ev.	vocans	vocans	vocantes	<i>vocantia</i>
gen.	vocantis	vocantis	vocantium	vocantium
dat.	vocanti	vocanti	vocantibus	vocantibus
acc.	vocantem	<i>vocans</i>	vocantes	<i>vocantia</i>
abl.	vocante	vocante	vocantibus	vocantibus

5.5 Actief en passief (1)

“De meester roept de slaaf” is een **actieve** zin.
In het Latijn: Dominus servum *vocat*.

“De slaaf wordt door de meester geroepen” is een **passieve** zin.
In het Latijn: Servus a domino *vocatur*

Uit deze voorbeeldzinnen blijkt:

Wij gebruiken het hulpwerkwoord *worden* om een passieve zin te maken.
In het Latijn wordt daarvoor een andere vorm van het werkwoord gebruikt.

Nog een voorbeeld: equus clamorem audit et terretur = Het paard hoort het geschreeuw en wordt verschrikt.

Hier volgt een overzicht met de *passieve* vormen van het praesens

	persoon	vragen	bangmaken	zenden	horen
ik	1-e ps ev	vocor	terreor	mittor	audior
jij	2-e ps ev	vocaris	terre r is	mitteris	audiris
hij/zij	3-e ps ev	vocatur	terre r etur	mittitur	auditur
wij	1-e ps mv	vocamur	terre r emur	mittimur	audimur
jullie	2-e ps mv	vocamini	terre r emini	mittimini	audimini
zij	3-e ps mv	vocantur	terrentur	mittuntur	audiuntur
inf.		vocari	terre r eri	mitti	audiri

- Servus a domino (abl.) *vocatur* = De slaaf *wordt door de meester* geroepen.
- Servus a domino (abl.) *vocabatur* = De slaaf *werd door de meester* geroepen.

In zin b zien we de *imperfectum passief*. Die lijkt heel veel op de prs. pss.!
Let op: In de imp.pss ziet u steeds de letters -ba- .

Hier volgt de tabel van de imp.pss.

	persoon	vragen	bangmaken	zenden	horen
ik	1-e ps ev	vocabar	terrebar	mittebar	audiebar
jij	2-e ps ev	vocabaris	terrebaris	mittebaris	audiebaris
hij/zij	3-e ps ev	vocabatur	terre b atur	mitte b atur	audie b atur
wij	1-e ps mv	vocabamur	terre b amur	mitte b amur	audie b amur
jullie	2-e ps mv	vocabamini	terre b amini	mitte b amini	audie b amini
zij	3-e ps mv	vocabantur	terre b antur	mitte b antur	audie b antur

LATIJN LES 5

Oefenopdracht 4

Vertaal de volgende werkwoordsvormen:

1. laudor	7. punimur
2. mittuntur	8. illuminantur
3. audimini	9. dari
4. accusabaris	10. rogatur
5. mittebatur	11. audiebamini
6. debear	12. terrebantur

Opdracht 2

Nieuwe woorden: liberare = vrijlaten, vrijmaken; interrogare = ondervragen, ondervragen; servare = beschermen, redden; crucifigere = kruisigen; accusare = aanklagen, beschuldigen; debere = moeten.

Vertaal:

1. Servus liberatur
2. Iesus interrogabatur
3. Cives servantur
4. Ipsius regis filius punitur.
5. Iesus a militibus crucifigitur.
6. Accusatur, sed culpam non habet.
7. Romani a consulibus regebantur.
8. Puer a patre suo non saepe laudatur.
9. Oppidum servari debet, milites!
10. Pilatus Iesum interrogavit dicens: tu es rex Iudaeorum?

Servus a domino *vocatur*

vocatur → praesens passivum afgekort : prs.pss.

Al de passieve werkwoordsvormen die hierboven genoemd zijn behoren tot de prs.pss. We gaan nu de *prf.pss.* bestuderen.

Servus a domino *vocatus est* = De slaaf is door de meester geroepen (geworden).
(of) De slaaf werd door de meester geroepen.

Equus clamore *territus est* = Het paard is door het geschreeuw verschrikt (geworden).
(of) Het paard werd door het geschreeuw verschrikt.

vocatus is het **participium perfectum passivum** afgekort: ppp

Servi a domino *vocati sunt* = de slaven zijn door de meester geroepen (geworden)
Ancillae a domino *vocatae sunt* = De slavinnen

We het ppp gedraagt zich als een bijvoeglijk naamwoord op –us.

LATIJN LES 5

Oefenopdracht 5

Doe als in het voorbeeld: *miles vocat... est* antw. *vocatus*
ancilla vocat ... est antw. *vocata*

1. mater vocat... est antw. ...
2. pater territ... est antw. ...
3. milites vocat ... sunt antw. ...
4. ancillae territ ... sunt antw. ...
5. duces territ... sunt antw. ...

Hoe het ppp gevormd wordt, ziet u in de onderstaande tabel.

stam op a	voca	voca – tus
stam op e	terre	terri – tus
stam op medeklinker		moet u leren
stam op i	audi	audi – tus

Voorbeelden : laudare – laudatus
 rogare – rogatus

monere – monitus (monere =waarschuwen)

mittere – missus (Leer deze!)

facere – factus (Leer deze!) (facere = maken, doen)

scribere – scriptus (Leer deze!)

dicere – dictus (Leer deze!)

regere – rectus (Leer deze!)

crucifigere– crucifixus (Leer deze!)

scire – scitus

punire – punitus (punire = straffen)

5.6 Samen lezen

Samen lezen we uit 1 Johannes 2: 7-11

De volgende woorden uit deze tekst moet u eerst leren:

mandatum = gebod, opdracht; novus = nieuw; vetus = oud; ab initio = vanaf het begin;
 iterum = weer, opnieuw; odire = haten; usque = tot(aan); adhuc = tot nu toe

Leest u eerst de hele tekst door. Bekijk de werkwoordsvormen en de naamvallen goed. Er staan woorden tussen die u nog niet geleerd heeft. Die hoeft u (nog) niet uit uw hoofd te leren. Lees de tekst vervolgens nog een keer. Bedek de vertaling. Als u iets niet meer weet spiekt u even. Formuleer goede zinnen.

7. **carissimi non mandatum novum scribo vobis, sed mandatum vetus, quod**
 Geliefden niet een gebod nieuw ik schrijf (aan) u maar een gebod oud dat

habuistis ab initio: mandatum vetus est verbum, quod audistis.
 u hebt gehad vanaf het begin een gebod oud is het woord dat u hebt gehoord

LATIJN LES 5

8. **I**terum **mandatum** novum scribo vobis, quod est verum in ipso et
opnieuw een gebod nieuw ik schrijf u dat is waarachtig in Hem (zij) ook
- i**n vobis: quoniam **tenebrae** transeunt et lumen verum iam lucet.
in u (waarachtig) want de duisternis gaat voorbij en het licht waarachtige nu schijnt
9. **q**ui dicit se in luce esse, et fratrem suum odit in **tenebris** est usque adhuc.
die zegt hij in het licht zijn en broer zijn haat in de duisternis is tot nu
10. **q**ui diligit fratrem suum, in lumine manet, et scandalum in eo non est.
die heeft lief broeder zijn in het licht blijft en ergernis in hem niet is
11. **q**ui autem odit fratrem suum, in **tenebris** est, et in **tenebris** ambulat, et
die echter haat broeder zijn in de duisternis is en in de duisternis wandelt en
- n**escit quo eat quoniam **tenebrae** obcaecaverunt oculos eius.
niet weet waar hij heengaat; want de duisternis heeft verblind ogen zijn

Leest u na een week deze tekst nog eens!

Opdracht 3

Vertaal :

Leer eerst de volgende woorden : nuper = zojuist; monere = waarschuwen, vermanen; liberi = kinderen)

N.B.! Servus **a domino** vocatus est. **a domino** - door de meester
Equus **clamore** territus est. **clamore** - door het geschreeuw

In passieve zinnen staat *alleen voor personen* a of ab!

1. Qui diligit fratrem suum in lumine manet.
2. Tenebrae oculos eius obcaecaverunt.
3. Epistula a Paulo scripta est.
4. Titulus a Pilato scriptus est.
5. Jesus a militibus crucifixus est.
6. Ancillae a domino saepe punitae sunt.
7. Puer a patre nuper monitus est.
8. Liberi magno clamore territi sunt.
9. Omnia a Christo facta sunt.
10. Dux a militibus laudatus est.
11. Terra a Deo facta est.
12. Liberi a matre rogati sunt.

EINDE VAN DEZE LES.

Ga niet verder voordat u deze les grondig kent!

LATIJN LES 5

Doe nu de extra oefening!

Antwoorden oefenopdrachten

Oefenopdracht 1

1. hoc	5. huius
2. hanc	6. hic
3. hoc	7. hos
4. huic	8. haec

Oefenopdracht 2

1. illa	5. illam
2. illi	6. illis
3. illos	7. illis
4. ille	8. illum

Oefenopdracht 3

1. sedentes
2. scribentem
3. laudans
4. veniens
5. flentem

Oefenopdracht 4

1. ik word geprezen	7. wij worden gestraft
2. zij worden gezonden	8. zij worden verlicht
3. jullie worden gehoord	9. gegeven worden
4. jij werd aangeklaagd	10. hij wordt gevraagd
5. hij werd gezodnen	11. jullie werden gehoord
6. ik werd bevolen	12. zij werden verschrikt

Oefenopdracht 5

1. vocata
2. territ^{us}
3. vocati
4. territae
5. territi

LATIJN LES 5

Antwoorden opdrachten

Opdracht 1

1. Horatius fuit poeta clarus. **Horatius was een beroemde dichter.**
2. Hic liber est meus. **Dit boek is van mij.**
3. Heri has puellas vidi. **Gisteren zag ik deze meisjes.**
4. Respondit Iesus regnum meum non est de mundo hoc.
Jezus antwoordde: "Mijn koninkrijk is niet van deze wereld."
5. Accipite et comedite hoc est corpus meum. **Neem en eet: dit is Mijn lichaam.**
6. Nos sumus testes horum verborum. **Wij zijn getuigen van deze woorden.**
7. Petrus et Iacobus discipuli fuerunt. **Petrus en Jacobus waren discipelen.**
8. Dixitque Deus hoc (est) signum foederis. **En God zei: "Dit is het teken van het verbond".**
9. Meus pater huic civi duos servos vendit. **Mijn vader verkoopt aan deze burger twee slaven.**
10. Hunc Romani maxime timent. **Deze Romeinen zijn erg bang.**

Opdracht 2

1. Servus liberatus. **De slaaf wordt vrijgelaten.**
2. Iesus interrogabatur. **Jezus werd ondervraagd.**
3. Cives servantur. **De burgers worden beschermd.**
4. Ipsius regis filius punitur. **De zoon van de koning zelf wordt gestraft.**
5. Iesus a militibus crucifigitur. **Jezus wordt door de soldaten gekruisigd.**
6. Accusatur, sed culpam non habet. **Hij wordt beschuldigd, maar heeft geen schuld.**
7. Romani a consulibus regebantur. **De Romeinen werden door consuls geregeerd.**
8. Puer a patre suo non saepe laudatur. **De jongen wordt niet vaak door zijn vader geprezen.**
9. Oppidum servari debet, milites. **Soldaten, de stad moet beschermd worden.**
10. Pilatus Iesum interrogavit dicens: tu es rex Iudaeorum?
Pilatus heeft Jezus ondervraagd, zeggende: Bent U de koning der joden?

Opdracht 3

1. Qui diligit fratrem suum in lumine manet. **Wie zijn vader lief heeft, blijft in het licht.**
2. Tenebrae oculos eius obcaecaverunt. **De duisternis heeft zijn ogen verblind.**
3. Epistula a Paulo scripta est. **De brief is door Paulus geschreven.**
4. Titulus a Pilato scriptus est. **Het opschrift is door Pilatus geschreven.**
5. Iesus a militibus crucifixus est. **Jezus is door de soldaten gekruisigd.**
6. Ancillae a domino saepe punitae sunt. **De slavinnen zijn door hun heer vaak gestraft.**
7. Puer a patre nuper monitus est. **De jongen is zojuist door zijn vader gestraft.**
8. Liberi magno clamore territi sunt. **De kinderen zijn door het hevig geschreeuw bang gemaakt.**
9. Omnia a Christo facta sunt. **Alle dingen zijn door Christus gemaakt.**
10. Dux a militibus laudatus est. **De aanvoerder is door zijn soldaten geprezen.**
11. Terra a Deo facta est. **De aarde is door God gemaakt.**
12. Liberi a matre rogati sunt. **De kinderen zijn door hun moeder geroepen.**